

רְשֵׁי מוֹת

ברכה חבס – חומה ומגדל

מה שנבצר ממשוררים, מה שסתום לכותבי
סיפורים, נעשה אפשרי וגלוי לזו הריסור-
סרית הרגישה. היא קפצה לתוך רעש
היריות והמהומות ולתוך-תוכו של בנין-הארץ
בתוהו-מאורעות, הסתכלה, ספגה, רשמה, והגה
ספר של עלילות גבורה, ספר יסודי וקרקעי,
כאזו אספיה-עלילות הקדמונים שהם מיתוס
של אומה, חומר גלמי לשירים ומחזות
בדורות יותר מעודנים אשר יבואו. היא

י כ ל ה לנושאה, מפני שנפשה תמימה
צמדו, מפני שהיא עצמה לבה לב-חלוצים
ציוזו ובשרה בשר-חלוצים משיחי.
במשך שנתים ימידמים נבנו שלושים וששה
ישובים חדשים בארץ ישראל, נושבו שמונים
וחמשה אלף דוגמים נוספים, עלו על קרקע
לא-עובדה למעלה מאלפיים ומאתיים משפחה.
מעירה הסופרת על גילויי האהוה והמסירות
ההודית שבעם כולו, ועל אוצרות של נסיון,
כשרון-כפיים ויכולת אירגונית אשר ליחידים
מן העם המנצחים על העבודה.

עמוקה היתה שנחו, בה דבק היה אל סטל העץ לאחר ליל השמירה, בה מסמל היה — הוא עצמו — את כל העיפות הגדולה, בה נתונים אלפים אלפים מתוכנו. (מן הפרק "על מני הארץ").

"שוב רציתי כשביל צדי של ישוב השוכן ליד פסי מסלת הברזל שני גוסרים עברים צועדים כחום היום הלוהט לעבר עמדת המשמר שלהם, הבנויה ליד המטילה. כבר לחם ארוכה, מוצקת, חיילית, היתה נתונה תחת זרועו של אחד — צידה לשעות השמירה הארוכות, הממושכות. בידי שני היתה תבילת עתונים ממועכים — השיגם בהשאלה מהבר, בדממה ילכו, ללא דיבור, ללא חפזון. בה עצוב היה מבט העינים מבעד למשקפים וכל בר הרבה השלמה היתה בכל תנועת ראשו, בכל פסיעה קדימה. לא, לא לכך באנו — אמרו העינים. אך אין ברירה, אין ברירה — ענו תנועות הרגלים המתקדמות לעבר העמדה." (שם).

לא דעתה הסופרת לומר ומרות — וזימרה:

"שעת החזרה מן הקיפין בראשית הסתיו, אין יפה ממנה. משהו חמיגי ומרוגן — באנשים, באויר, בגווני העננים, בקווי השמש השוקעת. משהו חמציתי ורוסט מאד של שמחת העבודה, של הרגשת ה ב י ת : יש מקלט, יש מפלט, יש תקווה. מראה מכוניות משא אלה, המלאות עד אפס מקום אנשים ונשים, זקנים ונערים, החוזרים מעבודתם ושניהם קורנות ועיניהם ישרות ובסיהם שיהיה — גם עתה, על אפי הבל — משהו מרומם ונעלה הוא, תגמול ללא תמורה. אין עוד גדרות, אין אסוינות, אין מוראות, הלב הוצת בשלהבת אהבה לחלקת ארץ זו אשר ניתנה לנו. הוא נואה בגלי זמרה, בתפלה לבנות. (מן הפרק "עליה שניה לשרונה")."

סוף סוף, אחרי הקמת הרבה נקודות נעשה ענין הכיבוש מין שאבלון, נוסח אחד של גבורות ודאגות החזון בכמה צירופים: קרקע . . . מים . . . רובים . . . חרישה . . . כביש . . . חובות . . . עצים . . . פרחים . . . פרה . . . עתיד . . .

יצאה הסופרת בירחי אימים לעבור בארץ — כרגל, עם אפסו, בבהמה וברכב במקום שצריך — ולראות מה נעשה, היא ריחמה מנקודה לנקודה כאותה. הצפורי של ביאליק, לראות מה שלום אחים העומדים בסכנה, מה שלום משפחה יהודית רבת-תינוקות שהיא יחידה בקצה אחוה-הגבולות, מה חומה גבנית להגן, מה מגדל מוקס לזרוק אור באופל, מה קרקע נכבשת תחת רגל עולים. למטרה מסוימת יצאה, ולא להתבונן בעבים, אף-על-פי-כן נכסי-טבע ותפמים בחושיה מבלימישים:

"רכסי הרים כאוסק — מאימים מעורסלים — סוגרים על המישור זימין ומשמאל, האילו גבול שמו לו: מאגן והלאה — הבלחי נודע. הנער בן סביבה זו הנוסע אתנו, מראה באצבע למרחוק, לימיו: בבשויות ירוקות אלו זוכתמים הבהירים לרגלי החר — יבנאל וביחזון הם. עוד כתם לבן נוסף ביניהן, מתמוז אתן — משמר השלשה, ושם, בצד — החפירה המבוצרת ליום רע. עוד סיבוב אחד, וכמאפייע תמיד: ים כנרת. שעה של שלווה היא לו, כבואי פליטש משקף הוא עתה את חמוקי הגולן ממזרח, את העננים הקלות של שמי ארץ-ישראל ביום חורף." (מן הפרק "חג להקוצר בכפר-רחסים").

"שלשלות הרים, הוד של נוף דומם, זוליו, סוכע בירק, שומע פרחים מגוונים, רשנים, עמוקי צבעים ורעני ריחות. זהב וכחול ופרגים אדומים מתנועעים כרוחות הרים. מה יפה ומה מבודד, ומה מוזרה האיננה התוקפת. חרדת האדם אל מול פני המחולסת והגיתוק המלא מישוב. חרדת הסכנה הברורה, האורבת מכל גיא אסום ומראש כל הר סתומי. (מן הפרק "לויה בהרי אמרי")."

לא ביקשה המחברת לצוד דמויות אנשים על בד, לחקוק תמונות באבן, — וצירדה וחקקה:

"בוקר אדום, עם דמדומי השחר, על פני עמק יזרעאל המגומם, ראיתי גבר ישן בחוף בקצה סטל צו שעמד נשען אל כתלו של חדר אוכל גדול. בבגדיו היה ישן, בנעליו, הכלי נשקו עליו, בחגורת הכורים. בה

בנו צריסים מתוך התלהבות כבושה ורצינות גדולה. אנשי משמר השלושה, הקרובים למקום והחברים לתנועה אחת — אף הם בעוזרים הנאמנים לארגון גורדון בעלותו.

בשעת הצהרים, בעצם להט העבודה, עג אירון של חברת אורון על פני רמת שרונה, הגמיך רדת ושלח מכתב ברכה שהקורא ברבים והיה לעידוד ולשמחה: **י י ש ר כ ו ח כ מ ! ג ל ו ת מ א ת ח ר ס ת ה ש מ מ ה מ ל ב ה ג ל י ל . י ה י ג א ה ב נ י ן ש א ת מ מ ק י מ י מ ב ר - ק י י מ א ל ג ו ו ל ד ו ר ו ת ה ב א י מ .** (שם).

ספר זה להב עצור בו, צעיר יהודי בצרפת או באמריקה או בטורקיה כי יקרא בו, ויראו חייו בגולה משעממים מאד, ויאחזוהו בעוצמים אל זה ורך החיים, אל זה הגוף הפראי, אל אלו המעשים ואלו השמות (וכי קלו בעיניכם שמות כמו בית-שעים, אלונים, שער העמקים, אל-ראוי?). אשר הכיר את הארץ פנים-אל-פנים ועזבה, תצרבהו תשוקה לשוב ולחבק עטרה. אני חומה . . . חומה ומגדל מאת ברכה חבס הוא פירוש חדש לשיר השירים; בו עמישראל מתרפק על אהובתו אדמתו, לעבדה, לשמרה, לקסטה: אם חומה היא נבנה עליה סירת-כסף . . .

נ. סהרבא.

אבל ברכה חבס יודעת לראות בכל מקום את צבעו המיוחד, להרגיש את ניגוד-צרותיו המיוחד, לסעום סעם גופו ואגשיו כמו שהם:

„עליה גלילית לא דמתה לכל עליה אחרת, ולא רק ברצינות המעשה. עוד מאתמול ידע כל איש ונער את המוסל עליו ועתה, רק רגעים מעטים מאז באו, וכבר העבודה מתנהלת במלוא הקצב. ורבה היא העבודה וכבדה, כגוף החרים מסביב לא בשל אבני הבולת השחורות והאדמה הכבדה והמים המובאים ממרחקים בפחים על גבי חמורים, היתה שונה כליכך עליה זו מן הקודמת לה. אף לא בשל החריה של חידוש מקום עזוב, של תיקון בתים שנוסצו ושיפוץ חומת שנותצה. הסעיר מראה האנשים, הנה אכר זקן מסגירה — בצעירותו בא לכאן וחיו מאחריו. הנה אכר מיבטאל — ארבעים שנה במקום. הנה אכר מכנרת, הוא ובנו יליד המושבה. על גג הבית החרב עובד חבר מכנרת, הוא וילדו, יליד הקבוצה. לא גדול מבנו היה בבואו לכאן, אל הגליל, בראשית ישובו, אל אדמת שרונה זו בעליהתה הראשונה. שני דורות, שני דורות ממש, שותפו ביום זה, בעליית שרונה. מה רב המרחק מאו, מה רב הוא אשר נעשה מאז . . .” (שם).

איני יכול לכבוש אח יצרי המפתה אותי לתת המשך הדברים ולעיל, — סעיף הגוגע בעצם מעשה-הבנייה:

„העליה לשרונה העזובה (כ"ב חשוך) היתה יום שמחה גדולה לכל ישובי הגליל ועמק הירדן. כל המושבות בסביבה — יבטאל, בית-גן, כנרת, סגרה, כפר תבור, מצפה, וכל ישובי העובדים — כנרת ודגניה ואסיקים ובתלם ואשדות-יעקב וכפר-חטים ואף מסדה ועין-הקורא שלחו מאנשיהם לעבודה. נעשתה עבודה קשה ומאומצת. במשך היום צריך היה לסתום את הפרצות בחומת האבן, להקים את הריסות שני הבתים ששלדיהם נותרו לפליטה, למתוח גדר תיל, להקים עמדות, להעלות זרקור ולסדר חשמל לישוב מגותק. העבודה התנהלה בכובד-ראש ואחריות. ילדים ונוער ובוגרים וזקנים נשאו אבנים לחומה, הובילו מים מן המעיין, מהחו תיל, הקימו אהלים,